

HET WEIDEVOGELRESERVAAT IN OOSTELIJK FLEVOLAND

A reserve for meadow birds in Oostelijk Flevoland

H. DE JONG

INLEIDING

Bij de inrichting van Flevoland door de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders wordt gestreefd naar een synthese tussen wonen, werken en recreëren, waarbij in het bijzonder ook aandacht wordt besteed aan aspecten van natuurbehoud.

Voor de randmeren rond de polders zijn regelingen getroffen om de biologische waarden van deze meren veilig te stellen en in Flevoland zijn natuurterreinen aangelegd of in studie- en ontwerpfase. In Oostelijk Flevoland zijn terreinen met een gezamenlijke oppervlakte van 525 ha tot natuurreservaat bestemd (v. d. Toorn 1968). De inrichting en het beheer van deze natuurterreinen is geheel afgestemd op de aspecten van natuurbehoud.

BESCHRIJVING VAN HET RESERVAAT

Eén van deze terreinen is het weidevogelreservaat. Het is een graslandterrein, dat is aangelegd om in het voorjaar weidevogels broedgelegenheid te verschaffen en in de winter voor diverse vogelsoorten als voedsel- en rustgebied te kunnen dienen. Het terrein ligt tussen de Strandgaperweg en de Harderwijk nabij Harderwijk (Fig. 1). Het bestaat uit negen percelen, die door sloten van elkaar zijn gescheiden. De detailontwatering vindt plaats door middel van greppels, die 8 m uit elkaar liggen. Het terrein is 98 ha groot, waarvan bijna 13 ha wordt ingenomen door sloten en greppels, zodat een maaiveldoppervlakte van 85,5 ha overblijft. Fig. 2 geeft een beeld van het terrein, gezien vanaf de Harderdijk. De kavelsloten zijn aan de zijde van de Harderdijk door dammen afgesloten van de sloot, die langs de voet van de dijk loopt om de dijk af te wateren. Aan de zijde van de Strandgaperweg zijn de afgedamde sloten voorzien van regelbare stuwen (Fig. 3). Als de stuwen worden gesloten stijgt het waterpeil in het terrein als gevolg van wateraanvoer door neerslag en kwel. Bovendien kan water worden aangevoerd door twee windmolens, die water uit de tocht langs de Strandgaperweg kunnen oppompen. Op deze manier is de waterstand te regelen en te stellen op voor de vogels gunstige niveaus.

Aansluitend aan het weidevogelreservaat ligt een bufferzone van 108 ha. Deze bufferzone behoort niet tot het reservaat, maar er gelden wel voorschriften waardoor een betere functionering van het reservaat mogelijk is.

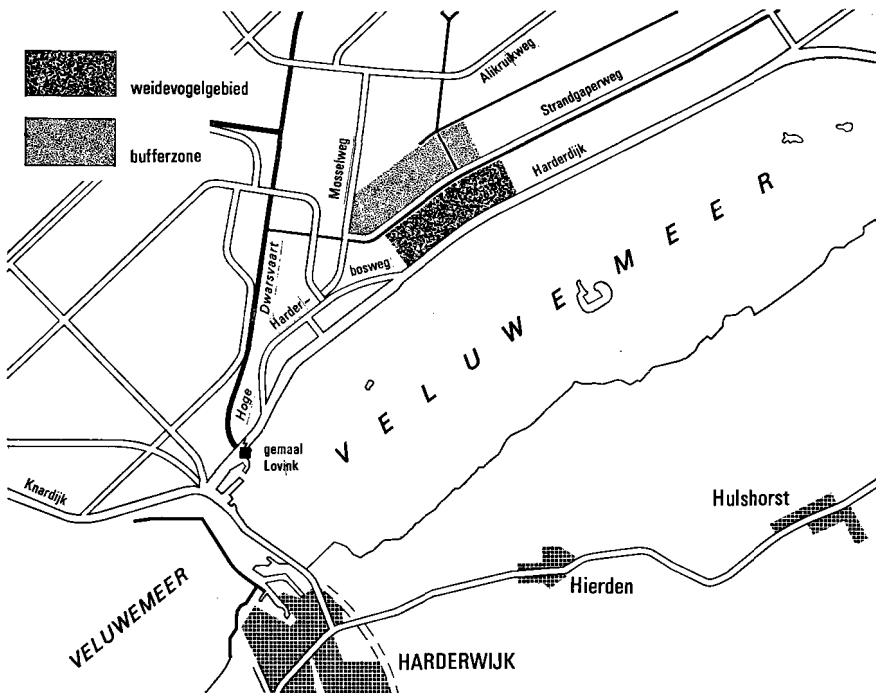

Fig. 1. Ligging van het weidevogelreservaat in Oostelijk Flevoland.
 Fig. 1. Situation of the meadow bird reserve in Oostelijk Flevoland.

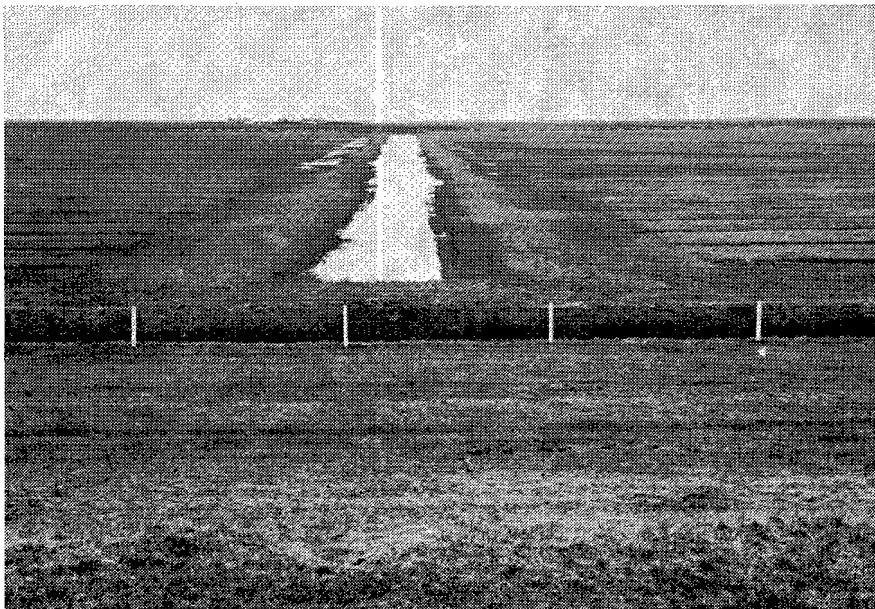

Fig. 2. Gezicht op het weidevogelreservaat vanaf de Harderdijk.
 Fig. 2. View on the meadow bird reserve from the Harderdijk.

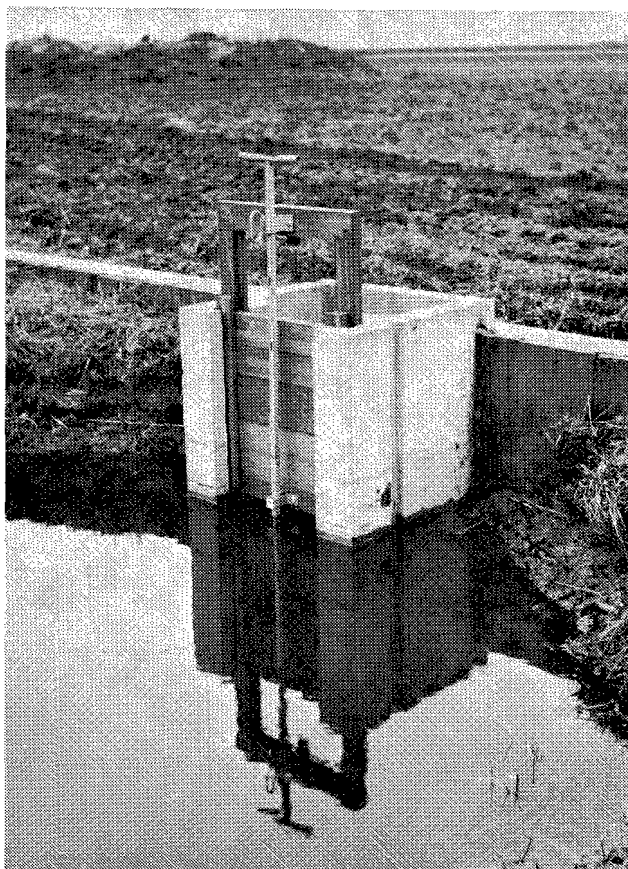

Fig. 3. Eén van de stuwen die voor een gunstige waterbeheersing in de sloten van het reservaat zijn aangebracht.

Fig. 3. One of the flood control dams placed in the ditches of the reserve to obtain a suitable waterlevel.

BEHEER VAN HET RESERVAAT

Het terrein is in twee beheerseenheden ingedeeld. Vijf aansluitende kavels (X 57 t/m 61) worden uitsluitend gehooïd. De overige kavels worden met koeien beweïd. De beweïding vond het eerst in 1968 plaats. De beweïdingsintensiteit is betrekkelijk gering (1—1,5 stuks grootvee/ha). Aan het gebruik van het terrein zijn voorschriften gesteld, die de functie als weidevogelterrein ten goede komen. Zo mag er tussen 1 maart en 15 juli niet worden gerold, gesleept of geëgd, bewerkingen die anders ongetwijfeld het grootste deel van de aanwezige nesten zouden vernietigen. Het te hooïen gras wordt niet eerder dan 15 juni gemaaid. Aangenomen wordt, dat rond deze datum weinig slachtoffers meer onder de jonge vogels zullen vallen. Van meststoffen wordt

in het terrein een zeer spaarzaam gebruik gemaakt. De waterstand wordt in de winter tot aan of op het maaiveld gebracht. Vanaf half maart wordt de waterstand, in verband met de beweiding, geleidelijk verlaagd en gebracht op ongeveer 50 cm onder het maaiveld.

De naast het reservaat gelegen bufferzone wordt als grasland geëxploiteerd en er wordt geen bebouwing geplaatst. Dit om voor de weidevogels een voldoende grote open ruimte grasland te verzekeren.

DE BROEDVOGELS

Nadat in 1965 het terrein met gras was ingezaaid werd in 1966 een eerste inventarisatie van de broedvogels verricht. Deze inventarisatie werd in de volgende jaren herhaald. De hieruit verkregen gegevens zijn samengevat in Tabel 1. De aantallen weidevogels (Grutto, Kempphaan, Kievit en Tureluur) zijn tevens in grafiekvorm weergegeven (Fig. 4 en Fig. 5). Het aantal nesten is hierin aangegeven als aantal per 100 ha maaiveldsoppervlakte.

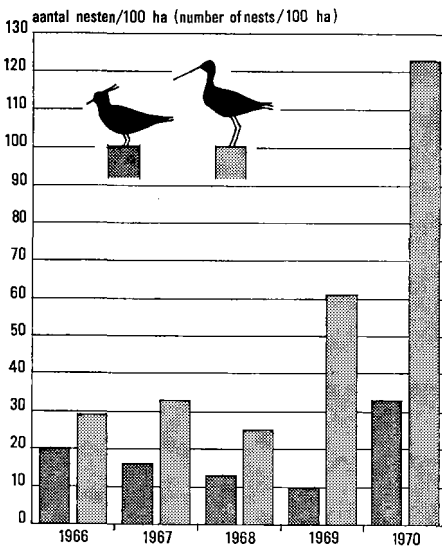

Fig. 4. Aantal broedparen van Grutto en Kievit dat in de periode van 1966 t/m 1970 in het reservaat aanwezig was.

Fig. 4. Number of breeding pairs of *Limosa limosa* and *Vanellus vanellus* in the reserve (1966—1970).

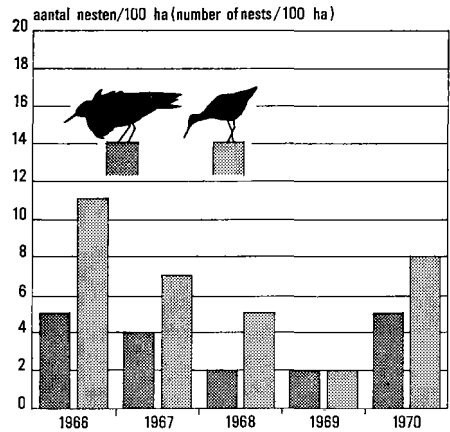

Fig. 5. Aantal broedparen van Kempphaan en Tureluur dat in de periode van 1966 t/m 1970 in het reservaat aanwezig was.

Fig. 5. Number of breeding pairs of *Philomachus pugnax* and *Tringa totanus* in the reserve (1966—1970).

Bezien we de grafieken en de tabel, dan blijken in de loop van de tijd verschillende verschuivingen op te treden. De Kempphaan, de Tureluur en de Kievit vertonen na een aanvankelijke vestiging met resp. 4, 9 en 17 paren tot 1969 een geleidelijke afname in aantal broedparen. In 1970 vindt echter

een herstel plaats en worden van deze soorten weer hogere aantallen broedvogels aangetroffen. De Grutto werd, na de eerste 3 jaar met gemiddeld 25 paar aanwezig te zijn geweest, in 1969 met het dubbele aantal nesten aangetroffen. Dit aantal verdubbelde zich in 1970 weer. Een opmerkelijke stijging. De vraag, welke factoren voor deze verschuivingen verantwoordelijk zijn geweest, is vooralsnog niet met zekerheid te beantwoorden. Opvallend is het grote aantal Veldleeuweriken, Rietgorzen en Gele Kwikstaarten, dat in 1968 tot broeden kwam (Tabel 1). Vermeldenswaard is verder nog, dat van de eenden, die zich vooral in 1968 en 1969 in het terrein vestigden, in 1970 alleen de Wilde Eend en de Slobeend zich hebben gehandhaafd.

Tabel 1. Broedgevallen in het weidevogelterrein over de jaren 1966 t/m 1970.
Table 1. Numbers of breeding pairs in the meadow bird reserve (1966—1970).

Soort (<i>species</i>)	1966	1967	1968	1969	1970
Knobbelzwaan <i>Cygnus olor</i>			—	1	1
Bergeend <i>Tadorna tadorna</i>		1	1		
Wilde Eend <i>Anas platyrhynchos</i>	3	4	19	16	18
Zomertaling <i>Anas querquedula</i>			2	6	
Krakeend <i>Anas strepera</i>			3	4	
Slobeend <i>Anas clypeata</i>	2	1	8	11	7
Krooneend <i>Netta rufina</i>			2	1	
Patrijs <i>Perdix perdix</i>			1	1	
Kwartel <i>Coturnix coturnix</i>			1	1	
Fazant <i>Phasianus colchicus</i>				1	2
Scholekster <i>Haematopus ostralegus</i>	1	1	1	2	1
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	17	14	11	8	28
Grutto <i>Limosa limosa</i>	25	28	21	55	105
Tureluur <i>Tringa totanus</i>	9	6	4	2	7
Kemphaan <i>Philomachus pugnax</i>	4	3	2	2	4
Kluut <i>Recurvirostra avosetta</i>	1	1			
Veldleeuwerik <i>Alauda arvensis</i>	6	11	30	16	19
Graspieper <i>Anthus pratensis</i>	1	5	3	2	31
Witte Kwikstaart <i>Motacilla alba</i>		1	1	1	1
Gele Kwikstaart <i>Motacilla flava</i>	3	4	17	2	2
Kneu <i>Carduelis cannabina</i>					1
Rietgors <i>Emberiza schoeniclus</i>		5	28	7	3
Totaal	72	85	155	139	230

De in 1970 aangetroffen nesten zijn op een kaart aangegeven (Fig. 6). Uit de nestplaatsen was geen voorkeur van de weidevogels voor bepaalde plaatsen als greppelranden, hogere gedeelten en dergelijke af te leiden. Wel blijken verschillen in aantallen weidevogels te bestaan tussen het als hooiland beheerde gedeelte en het weiland. Het gemiddelde aantal weidevogelnesten per ha over 1966 t/m 1970 is aangegeven in Tabel 2.

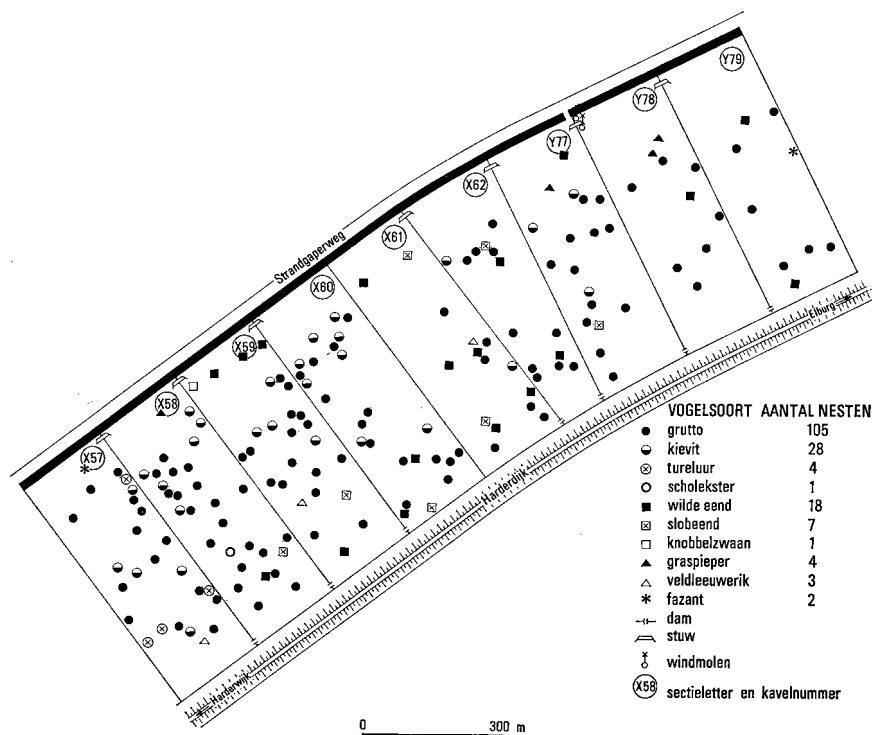

Fig. 6. Aantal en spreiding van in het reservaat aangetroffen nesten in het voorjaar van 1970.

Fig. 6. Number and situation of nests found in the reserve in the spring of 1970.

Tabel 2. Gemiddeld aantal broedgevallen van weidevogels (Kievit, Grutto, Tureluur en Kemphaan) per ha maaiveld.

Table 2. Mean number of breeding pairs of meadow birds (*Vanellus vanellus*, *Limosa limosa*, *Tringa totanus* and *Philomachus pugnax*) per ha surface (without ditches).

Jaar Year	Hooiland mowed	Weiland (vanaf 1968) grazed (since 1968)
1966	0,62	0,71
1967	0,64	0,58
1968	0,49	0,42
1969	1,03	0,54
1970	2,44	1,16

In het weiland zijn de aantallen broedvogels na de aanvang van de beweiding in 1968 minder duidelijk gestegen dan in het hooiland. Over 1969 en 1970 zijn de aantallen broedende weidevogels in weiland en hooiland significant verschillend. In het hooiland bleek echter de gemiddelde waterstand in deze jaren ook hoger te zijn dan in het weiland, zodat het gebruik

als hooiland wellicht niet alleen verantwoordelijk is voor de hogere bezetting met weidevogels.

De uitdrukking van het aantal nesten per oppervlakte-eenheid vergemakkelijkt een vergelijking tussen verschillende weidevogelgebieden. Om een indruk te krijgen van de situatie in het weidevogelreservaat is voor de weidevogels een vergelijking gemaakt met enkele andere terreinen, waar nauwkeurige inventarisatiegegevens van bekend zijn. Dit zijn: een inventarisatie uit 1964 in het Staatsnatuurreservaat het „Varkensland” in de gemeente Landsmeer (N.H.) (v. Sijpveld 1964), een inventarisatie uit 1960 van de polder Westzaan (Dekker, 1960), gegevens uit de wachtgebieden van de Bond van Friese Vogelwachters (Vanellus 1969 en 1970) die gemiddeld van een groot aantal gebieden zijn, een inventarisatie uit 1967 van de Banckspolder op Schiermonnikoog (Mooser 1968) en inventarisatiegegevens van een aantal gebieden in de Zaanstreek (Natuurbeschermingsplan voor de Zaanstreek, 1970). De cijfers zijn aangegeven in Tabel 3.

Tabel 3. Aantal nesten van weidevogels per 100 ha maaiveldoppervlakte in een aantal weidevogelgebieden.

Table 3. Number of nests of meadow birds per 100 ha ground surface (without ditches) in a number of meadowbird areas.

Gebied (Area)	Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	Grutto <i>Limosa limosa</i>	<i>Tringa</i>	Kemphaan <i>Philomachus pugnax</i>	Totaal
Friesland 1968	25	25	4	< 1	55
Friesland 1969	30	28	4	1	63
Varkensland 1964	44	137	24	20	225
Polder Westzaan 1960	19	30	4	9	62
Banckspolder Sch'oog 1967	65	32	40	11	148
Westzijderveld	58	97	23	17	195
Wormer- en Jisperveld	39	74	15	5	133
Schaalsmeer	76 95 41	85 100 59	29 18 18	8 11 13	198 224 131
Kalverpolder					
Oostzijderveld					
Zaanstreek 1969					
Oostelijk Flevoland 1970	33	123	8	5	169

De aantallen zijn berekend op 100 ha maaiveldsoppervlakte. De cijfers van Friesland, Westzaan en Schiermonnikoog zijn verkregen door 80 % van de in de literatuur gegeven oppervlakte te beschouwen als maaiveldsoppervlakte.

Omdat er betrekkelijk grote jaarlijkse variaties kunnen optreden in het aantal broedvogels van een terrein en verschillende jaren met elkaar worden vergeleken, zijn de getallen slechts te gebruiken als een globale indicatie. Wel is echter duidelijk, dat de aantallen broedvogels in het weidevogelreser-

vaat in O. Fl. betrekkelijk hoog zijn en bij een gecontinueerd juist beheer wellicht nog hoger zullen worden.

De poging, die in O. Fl. is ondernomen om met het maken van een weidevogelreservaat een bijdrage te leveren aan het natuurbehoud in Nederland, mag dan ook zeker als geslaagd worden beschouwd.

SAMENVATTING

Bij de inrichting van nieuwe gebieden als de IJsselmeerpolders wordt aandacht besteed aan aspecten van natuurbehoud. Een van de gebieden, die in de polders als natuurreservaat zijn ingericht, is het weidevogelreservaat gelegen aan het Veluwemeer nabij Harderwijk. Dit reservaat is in 1965 aangelegd. Het heeft een oppervlakte van 98 ha. De waterstand in het terrein kan m.b.v. windmolens en stuwen worden geregeld en in de winter en het vroege voorjaar voor de vogels hoog worden gehouden. Het terrein is in twee beheers-eenheden ingedeeld: een gedeelte (43 ha) wordt beweide (met 1—1,5 stuks vee/ha); het overige deel (55 ha) wordt uitsluitend gehooïd. Naast het reservaat ligt een bufferzone van 108 ha die als grasland wordt geëxploiteerd, maar waar geen beperkende bepalingen wat betreft maaidatum, bemesting e.d. gelden, zoals in het reservaat.

Vanaf 1966 werden waarnemingen van de broedvogels in het terrein gedaan. Het gemiddeld aantal broedparen van de weidevogels bedroeg over 5 jaar: Grutto 47, Kievit 16, Tureluur 6 en Kemphaan 3. In 1970 werden de hoogste dichtheden waargenomen. Dit waren: Grutto 105, Kievit 28, Tureluur 7 en Kemphaan 4 paar. Vooral in 1968 en 1969 werden veel eenden in het terrein aangetroffen. In het beweide gedeelte van het reservaat (vanaf 1968 beweide) bleken in 1969 en 1970 significant minder weidevogels te broeden dan in het hooiland. De dichtheid in het hooiland was in deze jaren het dubbele van die in het weiland.

Een vergelijking van het aantal broedende weidevogels in het reservaat in Oostelijk Flevoland met dat in een aantal andere weidevogelgebieden in Nederland maakt duidelijk, dat de in Flevoland broedende aantallen betrekkelijk hoog zijn.

Met behulp van de huidige kennis blijkt het mogelijk om met betrekkelijk eenvoudige middelen een succesvol broedgebied voor een aantal weidevogelsoorten te maken.

SUMMARY

With the layout of new areas as the Ysselmeerpolders, attention is paid to aspects of biological conservation. One of the areas which were and are set up as a nature reserve in the polders is the meadow-bird reserve situated on the Veluwe-lake near Harderwijk. This reserve was set up in 1965. It has an area of 98 ha (= 245 acres). The water level in the terrain can be regulated by means of wind-mills and dams (flood control dams) and can be kept high for the birds in winter and early spring.

The area is divided into two control-entities. One part (43 ha) is used as pasture (with 1—1,5 head of cattle per ha); the other part (55 ha) is exclusively used for making hay. Beside the reserve is a bufferzone of 108 ha used as a meadow, but

without the restrictions made for the reserve concerning mowing-date, manurement etc.

From 1966 observations of breeding birds in the terrain have been made. The average number of breeding couples of the meadow birds over a period of five years amounted to: *Limosa limosa* 47, *Vanellus vanellus* 16, *Tringa totanus* 6, *Philomachus pugnax* 3. In 1970 the highest densities were observed. These were: *Limosa limosa* 105, *Vanellus vanellus* 28, *Tringa totanus* 7 and *Philomachus pugnax* 4 couples.

In 1968 and 1969 especially many ducks were found breeding in the reserve. Significantly fewer meadow birds appeared to be breeding in the part of the reserve used as pasture (pasture from 1968) as in the hay field. The density in the hay field was in these years twice as high as in the pasture. A comparison of the number of breeding meadow birds in the reserve in Oostelijk Flevoland (the eastern Flevopolder) with that in a number of other meadow bird areas in the Netherlands makes it clear that the numbers breeding in Flevoland are comparatively high. With the help of the present-day knowledge it appears to be possible to make (with comparatively simple means) a successful breeding area for a number of kinds of meadow birds.

LITERATUUR

1. Dekker, D. 1960. Inventarisatie 1960 van de polder Westzaan. Het vogeljaar 8: 115—116.
2. Mooser, R. 1968. De Banckspolder op Schiermonnikoog, weidevogelgebied bij uitstek. *Vanellus* 21: 185—187.
3. Sypveld, C. W. van, J. C. Schipper, A. L. Pieters & Chr. v. Orden. 1964. Een inventarisatie van een weidevogelgebied. *De Levende Natuur* 67: 213—217.
4. Toorn, J. v. d. 1968. De natuurreservaten in O. Fl. *Limosa* 41: 76—77.

Adres: Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, Molenstraat 28, Kampen.